
Čoahkkáigeassu

Dán čielggadusa namahus *Viimmat lea áigi* čoahkkáigeassá maiddái dan váldocealkaga: Doaibmavádjigat Norggas eai oáččo – ja menddo guhkes áigái sii eai leat ožžon – vuoigatvuođaideaset ollašuttuojuvvot. Dilli lámččojuvvo menddo hejot dasa ahte doaibmavádjigat sáhttet eallit buori ja oadjebas eallima, ja ahte doaibmavádjigat besset vásihit duohta ovttađassásašvuođa.

Buoridan dihtii sin dili rávve lávdegoddi dehálaš bajimus rievdadusa, dasa lassin ahte evttoha konkrehta doaibmabijuid mángga iešguđetge servodatsuorggis.

Bajimus rievdadusas lea sáhka áddemis doaibmahehttehusaid. Guhká leat eanaš olbmot atnán doaibmahehttehusaid – ovdánanhehttehusaid rájes lihkanhehttehusaid rádjai –vuosttažettiin dearvvašvuođačuolbman ja dearvvašvuođahástalus. Lávdegoddi háliida baicce deattuhtit *vuoigatvuođavuđot* lahkoneami, mas ovttaskas olmmoš adno eaiggádin vuđolaš vuoigatvuođain, maid eiseválddit ja servodat ollislašvuođas galget sihkkarastit. Ovttaskas doaibmavádjit ii leat vuosttažettiin divššohas dahje bálvalusgeavaheaddji, muhto olmmoš ja servodatlahttu vuoigatvuođaguin ja vejolašvuođaguin. Ii leat vuosttaš geardde go dat cuigejuvvo, muhto dál gal livččii áigi dan duohtandahkat, ja ahte dakkár áddejupmi báinnášii servodaga.

Ovddemustá leat čielggadusa kapihttalat hábmejuvvon seamma láhkai. Vuos válddahuvvo duohtavuohta ja čilgejuvvo maid dutkan ja ovddeš čielggadusat leat gávnahan. Dasto čuovvvo lávdegotti árvvoštallan, ja de rávvagat das makkár doaibmabijuid berre čađahit. Lávdegotti rávvagiin daddjo vuos oanehaččat mat leat lávdegotti sávaldagat ja višuvnnat suorggis. Buot kapihttaliin leat govvejeddji teavsttat čáppagirjjálašvuođas ja servodatdigaštallamiin, ja dehálaš árvalusat, mat leat bohtán lávdegoddái.

Čielggadusa váldoaidnu lea ahte ferte ásahit buoret ja čielgasat gaskavuođa daid doaibmabijuid gaskkas, maid doaibmavádjigiidda fáallet. Ásahusat, mat gulahallet hejot gaskaneaset, rasttildeamit mat eai doaimma doarvái bures, váilevaš čielggasvuohta gulahallamis ja oppalohkáii dat maid mii dávjá gohčodit siiljurddašeapmin, báidnet menddo ollu fáladagaid ja hehttejit dievaslaš ovttađassásašvuođa. Mii fertet sihkkarastit ahte doaibmavádjigat eai vásit olggušteami servodagas. Dan ferte buoridit dainna lágiin ahte rievdadit guottuid ja sihkkarastit ahte ortnegat duođai doibmet, erenoamážit go daid oktiordne buorebut ja go dat leat vuodđun duohta dárbbuide ja buori máhttui.

Earret golmma vuosttaš kapihttalis, main eai leat árvvoštallamat dahje doaibmabijut, čohkket mii dán čoahkkáigeasus kapihttaliid mielde muhtun dain doaibmabidjogávdnosiin maid lávdegoddi lea gávnahan. Vai lohkki oážžu visogova, mii čujuhit iešguđet kapihttaliidda, ja erenoamážit lávdegotti árvvoštallamiidda ja doaibmabidjoevttohusaide.

Kapihtal 1: Álgu ja mandáhta oahpásmahtta lávdegotti vuodđojurdagiidda, doahpágiid ja terminologiija definišuvdnii ja digaštallamii, ja filosofalaš ja geavatlaš smiehttamiid daid jurdagiid, árvvuid ja višuvnnaid birra, mat čatnasit dasa, mo mii ásahit buori eallima servodaga boargáriidda, erenoamážit doaibmavádjigiidda.

Kapihtal 2: Lávdegotti bargu ja lahtut geahčada lávdegotti mandáhta ja čoahkkádusa ja čilge mo lávdegoddi lea bargan.

Kapihtal 3: Olmmošvuoigatvuođat ja juridihkalaš rámmat guorahallá gustovaš olmmošvuoigatvuođaid ja lágaid muđui, mat gusket doaibmavádjigiidda, deattuhettiin seamma vuoigatvuođaid buohkaide ja dan prinsihpa ahte ii oktage galgga vealahuvvot.

Kapihtal 4: Doaibmavádjigiid guovddáščuolmmat guorahallá guovddáš čuolbmačilgehusaid doaibmavádjigiid vuoigatvuođaid duohtandahkama oktavuodas, dás maiddái dehálašvuođa das ahte bargat guottuid rievdademiin ja fátmastit CRPD-rámmaid Norgga lágaide ja geavadii (CRPD lea ON-konvenšuvdna doaibmavádjigiid vuoigatvuođaid birra). Kapihttala evttohuvvon doaibmabijuin lea sáhka CRPD-fátmasteamis, terminologiijas mii geavahuvvo doaibmavádjigiid birra, rahčamušas siilorganiserema ja -jurddašeami vuostá, buoret oktiiordnemis ja čuovvuleamis, earret eará NAV-vuogádagas, ja dárbbus eanet máhttui ja kártemii doaibmavádjigiid dili birra Norggas. Stáhta ráđi doaibmavádjigiid ovttadássašvuođa várás ferte ođđasis ásahit ja gielddalaš ráđiid nannet, bistevaš vejolašvuođain jodiheaddjái ja várrejodiheaddjái searvat gielddastivrraide. Ortnege geavaheadjistivrejuvvon persovnnalaš vehkiin, BPA-ortnega, ferte ođasmahttit ja viidáseappot ovddidit, vai oažžut buoret, viiddiduvvon ja ollislaš veahkkeortnegiid ja -bálvalusaid doaibmavádjigiidda.

Kapihtal 5: Eanet go doaibmavádjijt! Gieđahallá gáibideaddji hástalusaid, mat čuvvot das ahte gullat servodaga mángga unnitlohkojovkui dahje sosiála kategoriiji, ja seammás leat doaibmavádjijt. Dakkár dili mihtilmasvuohta lea dat mii gohčoduvvo *interseksjonalitytan*. Kapihttalis digaštallojuvvojit identitehtavuđot vealaheapmi, ja hástalusat ja vejolašvuođat mat čatnasit iešguđet identitehtaide ja daid ovttastumiide. Lávdegoddi deattuha ahte dárbu lea eanet máhttui doaibmavádjigiid vásáhusaid birra gullat mángga unnitlohkui. Viidáseappot deattuha lávdegoddi dárbbu gieđahallat ovttaskasa su iežas eallindilis, ja deattuhuvvo ahte doaibmavádjigiid ferte fátmastit almmolaš mánggabealatvuođapolitihkkii, nu ahte sii sáhttet oažžut ávkki das.

Kapihtal 6: Bearrašat mat vurdet doaibmavádjijt máná guoskkaha gáibideaddji čuolbmačilgehusaid, nu go vejolaš áhpehisvuođaboatkka. Lávdegoddi deattuha buori diehtujuohkima ja ollu doarjaga dehálažžan. Dehálaš lea ahte vejolašvuohta normalitehtii ja dohkkeheapmái ii gáržžiduvvo, ja ahte servodat ollásit dohkkeha ja doarju buohkaid geat vurdet dahje geain leat doaibmavádjijt mánát, dahje geat ieža leat doaibmavádjigat. Olbmot geat leat dakkár váttis diliin go dain mat dás digaštallojuvvojit, galget sáhttit dahkat duohta ja dieđuid vuođul mearrádusaid. Lávdegoddi rávve earret eará ásahit stáhtalaččat ruhtaduvvon, ollislaš ja nátionála čuovvulanbálvalusa, mas leat olbmot geat leat seamma dilis, ja bagadus áhpehemiide/páraide mat vurdet doaibmavádjijt máná. Sihkkarastojuvvot galgá ahte buot ohkediagnostalaš guovddážiin lea sosionoma dahje bearašterapevta olámuttus gii sáhtta addit doarvái doarjaga áhpehemiide ja páraide, geat leat válljendilis, ja ráhkadit berre buresboahтин-/doaibmapáhka áhpehemiide, geat rieğadahttet doaibmavádjijt máná.

Kapihtal 7: Bearrašat geain leat doaibmavádjijt mánát gieđahallá bearraša deaivvadeami veahkkeapparáhtain. Lávdegoddi deattuha ahte ollu bearrašiid dili, geain leat doaibmavádjijt mánát, lea dohkkemeahttun. Ollugat eai oaččo dan veahki masa sis lea vuoigatvuohta oažžut. Sin vuoigatvuođat, mat leat vealtameahttumit nannejuvvon mángga CRPD artihkkalis, lassin Norgga lágain, rihkkujuvvojit juohke beaivvi. Lávdegoddi leat čielga vuordamušat dasa ahte mánáidoktiiheiveheaddjirolla, mii lágas geatnegahttojuvvui borgemánu 1. b. 2022 rájes, buoridivččii daid bearrašiid dili, geain leat doaibmavádjijt mánát. Lávdegoddi evttoha earret eará ahte ferte sihkkarastit doarvái várrejuvvon ruđaid mánáidoktiiheiveheaddjivirggiide, ahte daid mánáidoktiiheiveheddjiin mat galget čuovvulit bearrašiid, main leat iešguđet unnitlohkoduogážat, lea dohkálaš mánggakultuvrralaš gelbbolašvuohta dan doibmii, ja ahte mánáidoktiiheiveheaddjijt besset leat oktiiheiveheaddjin olles bearrašii. Mánáidoktiiheiveheaddjirollii ferte sihkkarastit buori dutkama ja čuovvusevaluerema. Oktiiheiveheddjiid ja bálvalusaddiid gelbbolašvuođa ferte sihkkarastit. Áigahaš bagadeddjiid ferte áigádit, ja bearrašiid ja doaibmavádjijt mánáid ferte vuostáiváldit čielga ja buriin gielain ja áddehahtti digitála vuogádagaiguin. Daid váhnemiid vuoigatvuođa spesiáladikšunruđaide,

mat eai sáhte oassálastit bargoeallimii dan geažil go sii fertejit fuolahit iežaset mánáid, ferte nannet ja sihkkarastit. Nationála oapmahašbagadusas fertejit leat gáibádušat daidda doaibmabijuide, mat galget fállujuvot oarbinaččaide, geat doibmet oapmahažžan. Dan barggu almmolašvuoda ruhtadeami, maid organisašuvnnat čadahit olbmuid bokte, geat leat seamma dilis, ferte nannet. Fálaldagat bearrašiidda, geain leat doaibmavádjit mánát, fertejit maid lea olámuttus váhnemiidda, geain lea unnitlohkoduogáš.

Kapihtal 8: Doaibmavádjit mánáid ja nuoraid bajásšaddan, astoáigi ja oassálastin geahčada doaibmavádjit mánáid ja nuoraid vuoigatvuoda oassálastimii, erenoamáš deattuinn fátmasteapmái oppamáilmmálaš hábmema bokte. Kapihtala vuolggasadji lea ON mánáidkonvenšuvnna deattuheapmi das ahte buot mánáin ja nuorain lea vuoigatvuoha vuoigastepmái, duhkoraddamii ja astoáigái. Lassin vuoigatvuhtii beassat oassálastit astoáigedoaimmaide, ja erenoamážit valástallamii, váldá kapihtal maiddá ovdan man dehálaš dat lea ahte beassat searvat oskudoaimmaide ja kultureallimii. Lávdegoddi deattuha ahte servodat, mii lea buorebut hábmejuvnon oppamáilmmálaččat, lea mielde loktemin doaibmavádjit mánáid ja nuoraid eanet oidnosii. Dat sáhtá vuolggahit dárbblaš guoddorievdamiid, nu ahte doaibmavádjit mánáid ja nuoraid vuoigatvuodát duohtandahkkjuvvojit buorebut. Lávdegoddi dohkkeha dan dehálaš fátmasteami, maid ollu ággirdeaddjit čadahit valástallamis, kultuvrras ja astoáiggis, muhto deattuha ahte dát bargu ferte oážžut buoret rámmaid. Darbu lea loktet sihke gielddalaš jođiheddjiid, dás maiddá skuvlajođiheddjiid, ja eaktodáhtolaš organisašuvnnaid diehtomielalašvuoda ja gelbbolašvuoda das mo doaibmavádjit mánáid ja nuoraid sáhtá fátmastit ja vuosttaldit olggušteami. Veahkkeortnegat dárbbášit eanet doarjaga. Lávdegotti višuvdna lea ahte doaibmavádjit mánát ja nuorat galget beassat leat doaibmi ja mielváikkuheaddji indiviidat buori, árvvolaš ja fátmasteaddji árgabeaivvi ja astoáiggi bokte.

Kapihtal 9: Vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa vuolggasadji lea buohkaide seamma vuoigatvuoha oahpahussii. Lávdegotti guorahallan čájeha ahte earuhuvvon oahpahus ja uhccán oassálastin dábalaš luohkáin mielddisbuktá eatnašiidda olggušteami ja earálganvuoda. Doaibmavádjit oahppit eai oaččo oppalaččat doarvái hástalusaid dahje oahppanávkki ja ovdáneami oahppomannolagas. Nu mo skuvlavuogádat lea dál, de dat ii ge sihkkaraste ahte doaibmavádjit ohppiin lea duohta ovtadássásašvuoha ja mielváikkuheapmi skuvlaárgabeaivvis. Vuollegis vuordámušat skuvllas hehtejit ohppiide dievaslaš oahppanávkki, ja duođaštusaid ja gealboárvoštallama ja árvosániid váili dagahit váttisin ollu ohppiide maŋŋá oážžut vejolašvuodaid bargoeallimis. Diehtujuohkinjohtu ja oktiiheiveheapmi sirdašumis skuvladásiid gaskkas lea menddo heittot. Viidáseappot lea hui stuorra čuolbma ahte ollu fágoahppameahtun veahkit ja oahpaheaddjit biddjojit oktiiheivehit oahpahusa ja oahpahit doaibmavádjit ohppiid. Oppalaččat lea dehálaš ahte mis leat skuvlajođiheaddjit geat čielgasit ja ovttaláhkásaččat sihkkarastet doaibmavádjigiidda sin dievaslaš vuoigatvuodaid skuvllas. Lávdegoddi háliida ahte skuvlla oppamáilmmálaš hábmen – oktan oahppái heivehuvvon oahpponeavvuid fidnemiin – galgá leat sihkkarastojuvvon ovdal jagi 2030. Karriearabagadus ferte fállujuvot buot vuodđoskuvlla ja joatkkaoahpahusa ohppiide beroškeahttá doaibmavádjitvuodas. Buot fidnofágalaš prográmmafágaid ferte dahkat olámuddui, vai friija skuvlaválljen joatkkaoahpahas lea duohta vejolašvuoha maiddá doaibmavádjit ohppiide. Ohppiid dárbbuid ja sávaldagaid sirdašumis skuvlla ja barggu gaskkas ferte nannet. Skuvlaeiseválddit ja NAV fertejit geatnegahttojuvnot ovtasbargat sihkkarastin dihtii ahte buot oahppit, geain lea vuoigatvuoha dakkár heivehuvvon oahppomannolakkii, mii doalvu bargoeallimii, ožžot dárbblaš ja ulbmillaš veahki.

Kapihtal 10: Alit oahppu gieđahallá doaibmavádjigiid vuoigatvuoda alit ohppui beassamii seamma vejolašvuodain go dat mii earáin ge lea. Servodagas lea dakkár celkojuvnon dáhttu ahte olmmoš, gii dan háliida ja geas leat attáldagat dasa, galgá sáhttit váldit alit oahpu.

Menddo ollu doaimbavádjigat vásihit ahte báhcet dan mihttomeari olggobeallái. Kapihtal válddaha eastagiid, mat hehttejit doaimbavádjigiid ieža dahkat friija oahppoválljemiid iežaset beroštusaid ja gelbbolašvuodaid vuodul. Maiddá servodatekonomalaččat dat lea gánnáhahtekeahhtá, dannego uhcit oassi sis besset bargoeallimii ja bissot bargonávccalažžan. Dutkan čájeha ahte alit oahppu lea buoremus vuohki veahkehit doaimbavádjigiid fidnet barggu. Dalle ferte hábmet álkit ja buoret ortnegiid vai doaimbavádjigat besset čadahit alit oahppomannolaga. Lávdegoddi oaivvilda ahte NAV ferte eambo geavahit AAP-ortnega addin dihtii doarjaga alit ohppui, ja dakkár njuovžilis vugiin, mii fuolaha olbmuid beroštusaid ja sávaldagaid. Studeanttaide, geain leat heivehandárbbut, berre addit árra sisabeassanvejolašvuoda, vai heiveheapmi lea sajis go oahppu álggahuvvo. Berre nannet daid doaimbavádjigiid vejolašvuoda oažžut ekonomalaš doarjaga geat eai čadat oahpuid normerejuvvon áiggis. Loatnakássa ja NAV fertejit láchit dilálašvuodaid dakkár ekonomalaš rámmaide, mat dahket geavatláččat vejolažžan čadahit oahpu, ja lassesteipeandda doaimbavádjit studeanttaide ferte lasihit. Bargonávccahisvuodaoaju berre sáhttit ovttastahttit alit oahpuin individuála árvvoštallama vuodul. Loatnakássa njuolggadusat stipeandda rievdamii loatnan, fertejit dássidit oadjodietnasa AAP:in ja bálkkáin. Lávdegoddi háliida ahte buot oahppo- ja fáddáplánat galget guorahallojuvvot daid erenoamáš hástalusaid ektui, mat doaimbavádjigiin vedjet leat oahpu čadaheami oktavuodas. Maiddá doaimbavádjigat fertejit oažžut duohta vejolašvuoda gazzat oahpu olgoriikkas.

Kapihtal 11: Bargu, barggolašvuoha ja karriearavejolašvuodát analysere doaimbavádjigiid vejolašvuodaid ja eastagiid beassamis bargoeallimii. Ollugiidda lea bargu gáldun ii dušše dietnasii, muhto illui, searvamii ja árvvusatnimii. Danne lea dehálaš ahte nu ollugat go vejolaš fátmastuvvojit bargoeallimii, seammás go sii, geat eai sáhte leat barggus, ožžot dan doarjaga mii dárbbasuvvo dasa ahte sáhttit eallit ollesárvosaš eallima. Lávdegoddi doaimbaidjoevttohusat dávistit dakkár višuvnna, mii lea fátmasteaddji ja njuovžil, ja mas sihke bargit ja bargoaddit vásihit ilu dan stuorra ávkki geažil dakkár bargoeallimis, mas buohkat sáhttet searvat. Ollu áššiid oktavuodas mii leat ovdánan beare unnán Norggas. Leat ollu sivat dasa go menddo uhccán doaimbavádjigat leat searvan bargoeallimii, earret eará váilevaš oppamáilmmálaš hábmen, struktuvrralaš eastagat, ulmmehis ortnegat, heajos guottut ja váilevaš máhttu. Dakkár ortnet go «kurantvedtak» nammasaš oppalaš mearrádus – mii mearkkaša ahte sin bargonávccat eai árvvoštallojuvvu, geat leat jo ožžon dietnasa sihkkarastojuvvot bargonávccahisoaju bokte – dagaha ahte ollugat eai oaččo oppa vejolašvuoda ge geahččalit bargoeallima. Kapihtalis leat muđui ollu buorit ovdamearkkat čuovvuleapmái, main lávdegoddi oaivvilda sáhtta oahppat. Lávdegoddi evttoha ásahit stáhta ruhtadanortnega, mas bargoaddit sáhttet oheat ruđaid huksen dihtii sierra lanjaid, vai sáhtta láchit vejolašvuodaid doaimbavádjit bargiide. Berre čielggadit mo buorebut sáhtta ovttastahttit oaju, barggu ja oahpu, vai šaddá eanet gánnáhahti bargat. Dávvgasvuoda lonuhaddat gaskal bargonávccahisvuodaoaju ja barggu ferte fievrridit viidáseappot ja nannet, ja berre čielggadit sáhtta go bálkádoarjaga geavahit bargonávccahisvuodaoaju sajis dalle go graderejuvvon bargonávccahisvuodaoadju juolluduvvo. Doaimbaveahkkeortnega ferte viiddidit ja nannet. Doaimbavádjigiid bargoeallimii searvan ferte maid leat oassin bargoeallima osolašovttasbarggus buot dásiin.

Kapihtal 12: Ásodat čalmmustahtta vuogitvuoda oadjebas ruktui. Oadjebas ruoktu lea dakkár sadji gos ii dárbbas dahkaluddat, muhto láhttet iežaslágánin ja eallit eallima buriin vugiin, ja dakkár sadji gos biras lea láchčojuvvon nu ahte oažžu dan čuovvuleami maid dárbbasa. Lávdegoddi diehtá ahte ollu gielddat leat váttes ekonomalaš dilis, muhto aiddo fal danne leat hui dehálaččat dakkár čielga, lágas mearriduvvon gáibádusat, mat eastadit stuorra erohusaid bohciideamis dan vuodul guđe gielddas dahje riikaoasis olmmoš ássá. Ođđa ásodatsosiála lága ferte ođasmahttit, vai dat aiddostahtta gielddaid ovddasvástádusa skáhppot heivvolaš

ásodaga. Gielda galgá addit dárbbášlaš ja ulbmiláš veahki skáhppot heivvolaš ásodaga olbmuide, geat ieža eai sáhte fuolahit iežaset beroštusaid ásodatmárkanis. Ferte gáržžidit ássansearvevuoda sturrodaga ja galle ásodaga gielda áiggošii hukset ovttá sadjái, vai ásodat dovdošii ruoktun ii ge áhahussan. Ođđa eavttut berrešedje boahit Viessobánkku doarjagiid ja loanaid várás. Ferte leat vejolaš oažžut doarvái stuorra doarjaga Viessobánkkus, vai lea vejolaš oastit ásodaga ja háhkat sierra lanja veahkkái jus son dan dárbbáša. Ferte nannet eaiggátvuodalinjjá ásodatmárkanis dán ulbmiljoavkku várás ođđa modeallaid ovddidemiin. Ássandoarjjarájá ferte ođasmahttit jahkásaččat, vai sus, gii oažžu bargonávccahisoaju, ain lea vuoigatvuoha ássandoarjagiid go oadju heivehuvvo. Dienasrájáiid ferte álo heivehit, vai buohkat, geain lea 100 proseantta bargonávccahisvuoha ja ožžot oaju, mii lea uhcit go 3,5 G, leat vuoigaduvvon oažžut ássandoarjaga. Berre áhahit ortnegiid ekonomalaččat bastevaš oalgguhusain, vai doaibmavádjit báhtareaddjit ja dorvoohccit ásaiduvvet heivvolaš ásodahkii johtilit.

Kapihtal 13: Doaibmavádjit rávesolbmuid servodatoassálastin giedahallá vejolašvuoda sáhttit searvat seamma láhkai go earát ge. Doaibmavádjitvuoha ii galgga mielddisbuktit ahte olmmoš ii sáhte árrjalaččat searvat servodateallimii, dahje ahte olmmoš vásiha olggušteami servodagas. Dakkár čáppa ja dehálaš višuvnnat go ahte «buohkat galget beassat searvat» ja ahte «buohkat galget beassat ahtanuššat», duodai galgá guoskat buot servodaga lahtuide. Máilmmiviidosáš hábmen lea čoavddadoaba maiddái dás. Eanet ja eanet buotdivnnat digitála ortnegat ja veahkkeneavvut servodagas eai galgga dagahit ahte bohciida seahtujuohku dahje ahte bálvalusat geavadis eai leat olámuttus ollugiidda. Berre čađahit diehtujuohkin- ja guoddokampánja, mii čalmmustahtta doaibmavádjigiid hástalusaid. Mihtun ferte leat áhahit oppalaš dohkkehusa sihkkarastin dihtii vuoigatvuodaid dán jovkui seamma láhkai go earáide ge. Politiija gelbbolašvuoda vašširihkolašvuodas doaibmavádjigiid vuostá ferte nannet. Doaibmavádjigiid sátnefriijavuoda ferte nannet ja fuolahit, earret eará dainna lágiin ahte lohtet doaibmavádjigiid iežaset máhtu iežaset vuoigatvuodaid birra, ja fuolahit ahte diehtujuohkin dáid vuoigatvuodaid birra lea mielde bagadusain ja diehtujuohkinčállošiiin sidjiide, geat galget veahkehit doaibmavádjigiid. Doaibmavádjigiid vuoigatvuoha osko- ja religiovdnadoaimmaheapmái ferte sihkkarastit. Eanet dutkanvuđotmáhttu dárbbášuvvo doaibmavádjigiid seksualitehta birra ja sin dárbbu birra seksuálateknihkalaš veahkkeneavvuide, ja ávkki birra dakkár veahkkeneavvuin. Maiddái servodatoassálastima oktavuodas dárbbášuvvo áigáduvvon ja guoskevaš dutkanvuđotmáhttu, erenoamážit doaibmavádjigiid eallindiliid birra guhkit áiggis.

Kapihtal 14 Hálldahuslaš ja ekonomalaš váikkuhusat geahčada hálldahuslaš ja ekonomalaš váikkuhusaid lávdegotti doaibmaevttohusain ja rávvagiin.